

MINŐSÉGÜGYI MEGFONTOLÁSOK A DUÁLIS KÉPZŐHELYEKSEL KAPCSOLATBAN

BIRHER NÁNDOR – SEBESTYÉN JÓZSEF

Absztrakt

A duális képzőhelyeken kötelező az új szakképzési szabályozás értelmében a minőségirányítási rendszer alkalmazása, vagy ennek hiányában a megfelelő minőségkritériumoknak való megfelelés. Felvetődik a kérdés – figyelemmel a képzők jelenlegi adottságaira – hogy milyen minőségkritériumokat célszerű meghatározni ahhoz, hogy a minőség úgy növekedjen, hogy eközben nem nő jelentősen az adminisztrációs teher.

Kulcsszavak: minőség, duális képzés, minőségirányítás, minőségkritériumok, adminisztratív teher

Bevezetés

A duális képzőhelyek a hatályos, 2019. évi LXXX, a szakképzésről szóló tv. szabályai szerint a minőségbiztosítással kapcsolatosan új feladatokat kaptak.

A duális képzés lényege, hogy a képzésben részt vevő fiatalok tanulmányaik jellemzően gyakorlatorientált részét, a termelő-szolgáltató szektorban közvetlenül végzik el. Mindezt a következőképp népszerűsítik a felsőoktatásban, az EMMI honlapján a célcsoport számára:

„A duális képzés lényege, hogy az elméleti oktatásod a felsőoktatási intézményben, a gyakorlati képzésed pedig a választott partnerszervezetnél történik. Duális képzésben részt vevő hallgatóként így bepillantást nyersz az általad választott partnerszervezet működésébe, megismered a vállalati kultúrát, valamint a legkiválóbb szakemberektől tanulhatsz meg a szakma alapjait. Tanulmányaid befejezésekor pedig már olyan versenyképes tudással és gyakorlattal rendelkezhetsz, ami hatalmas előnyhöz juttat karriered elindításában, sőt, lehet, hogy már munkaszerződéssel a zsebedben veszed át diplomádat.

Az átadott tapasztalatok mellett a partnerszervezetek – egész évben – hallgatói díjazással jutalmaznak munkádat, valamint béren kívüli juttatásokat (pl. cafeteria, utazási költségtérítés, lakhatási támogatás) is adhatnak számodra, így képes lehetsz anyagilag függetlenné válni¹.”

A szakképzésben hasonlóak a célkitűzések, azonban talán kevésbé ismert maga a fogalom, - legalábbis az internetes találatok szerint, - mint a felsőoktatásban, annak ellenére, hogy a szakképzés lényegi eleméről van szó. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy amíg a felsőoktatási intézmények jellemzően nagyobb partnerintézményekkel szerződnek a duális képzés kialakítására, addig a szakképzés területén a szakmai képzést biztosító partnerek derékhadra kisebb vállalkozásokból, egyéni vállalkozókból áll.

Teljesen más kihívásokkal kell szembenézni akkor, amikor erre a szakmai hálózatra fókuszálva kívánunk minőségi elvárásokat érvényesíteni adminisztratív (jogszabályi) eszközöket alkalmazva.

¹ <http://www.dualisdiploma.hu/mi-az-a-dualis-kepzes>, letöltve: 2020. 10. 03.

Minőség és oktatás

Újra és újra visszatérő narratíva évtizedek óta a képzés minőségének javítása. Több olyan törekvés is volt, amely ezt a minőséget különböző minőségirányítási rendszerek kötelező bevezetésével kívánta elérni, folyamatosan figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy „a minőségre nem lehet kötelezni, mert a minőség belülről jön”².

A minőség a szervezet kultúrája, igénye arra, hogy a folyamatai egyre jobbak legyenek. Mivel azt, hogy mi a „jobb” egy folyamat esetén, nem lehet jogszabályban előírni, ezért jobbára legfeljebb a „papírgyártás” mennyiségét növelték, vagy a tanácsadók piacát bővítették a kötelezően előírt rendszerek.

Az elmúlt évek pozitív változása a „kötelező” rendszerekkel kapcsolatban, a felsőoktatás vonatkozásában az, hogy a Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) egyre inkább szerződött szolgáltatóként végzi a tevékenységét, nem pedig hatóságként vagy hivatalként.

Szintén pozitív jelenségként kell kezelnünk, hogy az oktatási intézmények számára kötelezően előírt minőségirányítási rendszerek az elmúlt években kezdenek kikopni a gyakorlatból, hiszen ezek – a gyakran kiváló kidolgozottságuk ellenére – sem hoztak megfelelő eredményt. Gondolok itt a CEDEFOP jól kimunkált minőségirányítással kapcsolatban kialakított rendszerére is, amelynek a gyakorlati alkalmazása a szakképzés területén néhány év alatt szinte megszűnt³. Jól jellemzi a helyzetet az is, hogy a CEDEFOP hivatalos oldalán még mindig a 2009-es EQAVET dokumentumra hivatkoznak⁴, vagy az aktualitások fül alatt a legújabb hír 2018 márciusából üzen az olvasónak.

Önmagában tehát nem is a rendszerekkel, hanem azoknak a szervezetekre való oktroyálásával van a probléma. A kényszerből ugyanis legfeljebb adminisztráció, de biztosan nem minőség lesz.

Az új szakképzési törvény részben visszatér a régi útra azzal, hogy előírja a szakképzők számára a kötelező minőségirányítást, „19. § (3) A szakképző intézmény a tevékenységét minőségirányítási rendszer alapján végzi.”

részben viszont reményt is ad azzal, hogy a törvény végrehajtási rendelete (12/2020. (II.7.) Korm. a szakképzésről szóló tv. végrehajtásáról), viszonylag nagy szabadságot ad a rendszer működtetésére az alábbiak szerint:

47. § (1) A szakképző intézmény minőségirányítási rendszere

- a) minőségpolitikából,
- b) azonos szempontok alapján megvalósuló átfogó önértékelésből és
- c) az ezekre épülő beavatkozó, fejlesztő tevékenységekből áll.

(2) A szakképző intézmény minőségirányítási rendszere

- a) összhangban van a szakképző intézmény méretével és képzéseinek összetettségével,
- b) tükrözi azt, hogy a vezetési-irányítási, szakmai-képzési folyamatainak középpontjában a szakképzés minőségének növelése áll,

² Veress G., Birher N., Nyilas M., *A minőségbiztosítás filozófiája*, Budapest 2005.

³ https://www.cedefop.europa.eu/files/5561_en.pdf, a 2020-as statisztikai jelentésben egy esetben fordul elő utalásként a minőségirányítás kifejezés.

⁴ <https://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/projects/quality-assurance>, 2020. 10. 03.

c) a szakképzés feltételeinek folyamatos fejlesztésére irányul, ennek keretében – a szakképzés minőségének javítása érdekében – különösen a személyi feltételek folyamatos fejlesztésével elősegíti az oktatók továbbképzését és önképzését,

d) önértékelésre épül,

e) hozzájárul ahhoz, hogy a szakképző intézmény szakképzésialapfeladat-ellátási tevékenységével kapcsolatos változtatások, a szolgáltatások minőségének javítása megalapozott adatokon és visszajelzéseken alapuljon,

f) a szakképzésialapfeladat-ellátás külső és belső partnereinek a bevonására épül.

(3) A szakképző intézmény minőségirányítási rendszerét és annak módosítását az igazgató készíti el, és azt – az oktatói testület és a képzési tanács véleményének kikérését követően – a fenntartó hagyja jóvá.

(4) A szakképzési centrum részeként működő szakképző intézmény esetében a főigazgató meghatározza a szakképzési centrum és a szakképző intézmény minőségirányítási feladatait.

48. § (1) A szakképző intézmény a minőségpolitika keretében

a) megalkotja a szakképző intézmény küldetését, jövőképét és azokhoz kapcsolódó stratégiát alakít ki a szakképzésialapfeladat-ellátás minőségének biztosítása és javítása érdekében,

b) szabályozza a szakképző intézmény minőségirányítási rendszerének szervezeti kereteit, működtetésének feltételeit,

c) a szakképzésialapfeladat-ellátás minőségének biztosítása és fejlesztése érdekében minőségcélokat határoz meg,

d) a szakképzésért felelős miniszter által kiadott módszertani javaslat alapján elkészíti az oktatók értékelési rendszerét.

(2) Az oktatók értékelését – a minőségpolitikában meghatározottak szerint – az igazgató végzi. Az oktatók értékelési rendszere keretében az igazgató a további intézményvezetők és – döntése alapján – külső szakértő bevonásával háromévente

a) értékeli az oktató munkáját, erősségeket és fejlesztendő területeket határoz meg, jóváhagyja az oktató által az értékelés megállapításaihoz kapcsolódóan készített cselekvési tervet,

b) vizsgálja az Európai Szakképzési Minőségbiztosítási Referencia Keretrendszer alapján kidolgozott elvárásrendszer teljesülését, ennek keretében az oktató

ba) szakmai felkészültségét,

bb) a szakképzés-releváns korszerű módszertan alkalmazását,

bc) pedagógiai tervezését,

bd) pedagógiai értékelését,

be) együttműködését más oktatókkal, a szülőkkel és a gyakorlati oktatási partnerekkel,

bf) személyiségfejlesztő, csoportvezetői, tanulás támogató tevékenységét,

bg) innovációs tevékenységét és szakmai elkötelezettségét.

49. § A szakképző intézmény a minőségpolitikában meghatározottak szerint – rendszeres mérés és adatgyűjtés mellett – legalább kétévenként átfogó önértékelést végez. Ennek keretében

a) a szakképzésért felelős miniszter által kiadott önértékelési kézikönyv értékelési területei és elvárásai alapján erősségeket és fejlesztendő területeket határoz meg,

b) – a szakképző intézmény és a fenntartó számára a fejlesztő beavatkozások lehetőségének biztosítása céljából – éves rendszerességgel gyűjti és elemzi az önértékelési kézikönyvben meghatározott indikátorokat, méri a szakképzésialapfeladat-ellátás külső és belső partnereinek igényét és elégedettségét,

c) az önértékelési kézikönyvben meghatározott folyamatmodell alapján

- ca) szabályozza és működteti a szakképző intézményi folyamatokat a vezetési-irányítási, szakmai-képzési, támogató és erőforrás folyamat-területeken,
cb) indikátorokkal rendszeresen méri a szakképző intézményi folyamatok működésének eredményességét és értékelésük alapján fejleszt azokat.

Külön ki kell emelni, hogy a szabályozás igyekszik a minőségirányítás leglényegesebb elemeit megragadni a politika, az önértékelés és a fejlesztés fogalmaival. Különösen is fontos, hogy mindezt a (2) bek. a) pontja alapján a szakképző intézmény méretéhez igazodva teszi. Ez sokat könnyíthet a tényleges gyakorlaton, azonban hiányzik a minőségirányítási rendszer tényleges céljának a megfogalmazása. Anélkül, hogy ne tennénk világossá, hogy a minőségirányításnak többlet értéket kell előállítania, nem sok értelme van a részletek szabályozásának. Egyértelműen hiányzik a fenntartó és a felsővezetés elkötelezettségének és felelősségvállalásának a definiálása. A minőségirányítás ugyanis egyáltalán nem az alsóbb szintek megfelelésellenőrzése, hanem a fenntartók és vezetők teljeskörű szakmai, anyagi, jogi felelőssége a szervezet javuló folyamataiért. Ha ez a garancia hiányzik, az egész minőségirányítás látszattá és felesleges költséggé válik.

A jelenlegi szabályozásban ugyan megjelennek a PDCA ciklus elemei, azonban mintha hiányozna az ISO 9001:2015⁵ szerint jól meghatározott és a középpontba helyezett vezetői felelősség.

Ennek fényében mindenképp megállapíthatjuk, hogy a minőségirányítási rendszer 2022-es kötelező bevezetéséig van még bőven feladat a gyakorlati megvalósítást illetően.

Kifejezetten fontos kérdés lesz annak ellenőrzése, hogy a minőségirányítási rendszer működése valóban hatékony-e, azaz a minőségköltségek nem lesznek-e nagyobbak, mint az elérhető haszon? (Bár a kérdés értelmetlen akkor, ha a minőségirányítási rendszer működtetése „kötelező”, azaz nem lehet vizsgálat kérdése a működés gazdasági értelme. Noha mindez szintén alapvető szempont lenne egy jól működő rendszer esetében...

A jövőben világosan le kell írni, hogy hogyan működik a gyakorlatban az, amit az ISO 9001:2015 vezetőségi átvizsgálásnak hív, azaz hogyan kerül ellenőrzésre magának a minőségirányítási folyamatnak a működése?

Az önértékelés egyébként egy jó eleme lehet ennek a rendszernek, ha valóban tud illeszkedni a működési folyamatokhoz:

50. § *A szakképző intézmény az önértékelés és a külső értékelés alapján beavatkozó, fejlesztő tevékenységet végez, biztosítva ezzel a szakképzésialapfeladat-ellátásának folyamatos fejlesztését. Ennek keretében a szakképző intézmény cselekvési tervet készít, amelyet az oktatói testület fogad el, és a fenntartó hagy jóvá. A cselekvési tervet össze kell hangolni a szakképző intézmény éves munkatervével, annak végrehajtását és eredményességét pedig a következő önértékelés során értékelni kell.*

A minőségirányítási rendszerek hatása a gyakorlati helyek minőségére

Visszakanyarodva a duális képzéshez, látható, hogy a szakképzésben megjelenő minőségbiztosítás hatást kell, hogy gyakoroljon a gyakorlati képzőhelyekre is. Részben amiatt, hogy a jogszabály a minőségirányítási rendszer bevezetésének

⁵ ISO 9001:2015 MIR, Vezetői szerepvállalás (5).

hatályát 2022-re tolja, nem teszi kötelezővé a gyakorlati helyeken a minőségirányítási rendszerek bevezetését.

Azon túl, hogy ennek tényleg nem sok értelme lenne, valójában nem is megvalósítható. Ahogy azt korábban már jeleztük, hazánkban a gyakorlati helyek jelentős része kicsi, néhány főt foglalkoztató vállalkozás, vagy egyéni vállalkozás. Önmagában ezzel nincs is probléma, csak tudomásul kell venni, hogy a mesterek jellemzően a szakmájukban, és nem az adminisztrációban jártasak. Számukra a minőség nem a papíron van, hanem az elvégzett munkából látszik.

Más kérdés, hogy mindez nem lehet mentség arra, ha a tanuló méltatlan körülmények között tölti az idejét. Meg kell tehát találni azt az „arany középutat”, amelyik tudatosítja a minőségi iránti igény fontosságát, és egyúttal nem jelent túlzó többletterhelést.

A szakképzés (és természetesen a piac) világában alapelv, hogy annak van értelme, ami megéri. Első lépésben tehát világossá kell tenni, miért éri meg „bajlódni a tanulóval”. A magyarázat lehet a kedvező finanszírozásban, abban, hogy a tanuló potenciális munkaerő, vagy abban, hogy „mesternek, oktatónak lenni büszkeség”, vagy bármi másban, amit tudatosítani kell. Ezt követi az a szempont, hogy hogyan lehet még jobban csinálni azt, ami megéri (hogy még jobban megérje).

A minőségi folyamatok központja nem más, mint maga a mester. Ha a minőségirányítás történetét nézzük, ez a felfogás az ipari termelés előtti időket idézi, ahol kisebb csoportok nevelték ki a következő szakmai generációkat. Ezek az idők már elmúltak, pontosan emiatt alakult ki a minőségirányítás ipari rendszere. De akkor most hogyan kapcsoljuk össze ezt a két világot? Van-e egyáltalán közös felület?

A bonyolult folyamatleírásokat vissza kell vezetnünk egy egyszerű mester-tanítvány viszonyra. Ennek a viszonynak azonban szabályozottnak, mérhetőnek ellenőrizhetőnek és számonkérhetőnek kell lennie, úgy, hogy ne jelentsen akadályozó adminisztrációs terhet a minőség igazolható biztosítása.

Mindez leginkább a következő tevékenységeken keresztül valósulhat meg:

- a minőség, mint társadalmi és egyéni felelősség tudatosítása a képzőben
- a minőség, mint motiváció a tanulóban
- a lehető legegyszerűbb dokumentációs rendszer kialakítása
- a minőség mérhető kritériumainak objektívált meghatározása, például továbbképzések teljesítése, szakmai versenyek, mesterremek formájában

A jogalkotó bölcsességének köszönhetően, a szakképzési törvény lehetővé teszi, hogy a szakmai képzés felügyeletét ellátó Magyar Kereskedelmi és Iparkamara rendszere alkalmas lehet arra, hogy ne bonyolult minőségirányítási rendszert, hanem minőségi követelményeket határozzon meg, és azok teljesülését ellenőrizze a következők szerint:

82. § [A duális képzőhelyek nyilvántartása]

(1) Duális képzőhelyként az a képzőközpont vagy – a szakképző intézmény kivételével – más olyan gazdálkodó szervezet vehető nyilvántartásba,

a) amelynél a szakirányú oktatás folytatásának feltételei biztosítottak,

b) amely a Kormány rendeletében meghatározott végzettséggel és szakképesítéssel vagy szakképzettséggel és gyakorlattal rendelkező személyt foglalkoztat,

c) amely a duális képzőhely által vállalt szakirányú oktatáshoz szükséges eszközzel és felszereléssel rendelkezik és

d) a 19. § (3) bekezdése szerinti minőségirányítási rendszert működtet vagy legalább a gazdasági kamara által kidolgozott szempontrendszerben meghatározott minőségi követelményeknek megfelel.

100. § [A gazdasági kamara]

(1) A gazdasági kamara

a) véleményt nyilvánít a szakképzési alapfeladat nem állami szakképző intézmény általi végzésének indokoltságára vonatkozóan,

b) javaslatot tesz a szakképzésért felelős miniszter számára a szakképző intézménybe történő beiskolázás irányaira,

c) a szakirányú oktatással összefüggésben

ca) kidolgozza a duális képzőhely nyilvántartásba vételére vonatkozó minőségi feltételeket,

cb) vezeti a duális képzőhelyek nyilvántartását,

cc) elősegíti a szakképzési munkaszerződések megkötését, ennek érdekében ösztönzi a gazdálkodó szervezeteket a szakképzésben való részvételre,

cd) minősíti és ellenőrzi a duális képzőhelyek szakirányú oktatási tevékenységét,

A világos, ámde annál nehezebben megvalósítható szakmai cél érdekében az MKIK „A gazdálkodó és egyéb szervnél, szervezetnél folyó szakirányú oktatás ellenőrzésére vonatkozó szabályzatban” írja le az ellenőrzés módszereit. Ebben a módszertanban az elsődleges követelmény az ésszerűség és hatékonyság megőrzése a minőségi kritériumok vonatkozásában is.

Rögtön világossá válik, hogy az MKIK számára előírt feladat nem valósítható meg egy lépésben, hiszen ez a feladat is a minőség kérdésre vonatkozó folyamat, azaz nem időponthoz, hanem időtartamhoz kötődik.

Egyszerűbben: folyamatosan vizsgálni és tökéletesíteni kell a minőségkritériumok, a minőségi követelmények meghatározását az MKIK oldaláról is.

Ez a tökéletesítés jelentheti azt is, hogy a jövőben:

- más-más kritériumokat kell előírni különböző méretű képzőhelyeknek
- más-más kritériumokat kell előírni a képzésben résztvevők száma szerint
- a vállalt és teljesített minőségkritériumok szerint lehet alakítani a finanszírozást
- az oktatók számára életpályamodellt lehet kialakítani figyelembe véve a minőségbiztosítás területén elért eredményeikre.

A jelenlegi modell

A jelenleg meghatározott modell igyekszik az imént felsorolt szempontok mindegyikét szem előtt tartani, és egy átfogó, ámde egyszerűen kezelhető kritériumrendszert kialakítani, egyidejűleg egy olyan támogató szolgálattal, amely első lépésben nem ellenőrzési, hanem a rendszer kialakításában segítő funkciót lát el. Itt a fókuszban egyértelműen a képzés minőségért felelős személyek azonosítása és a feladatra való felkészítése áll. Az első lépés, hogy a gyakorlati képzésért felelős legyen tisztában azzal, hogy számára „miért éri meg” a támogató képzést nyújtani, és a nagyobb hatékonyság érdekében „mit tudna még jobban” csinálni a következő időszakban (évben).

Ezen túlmenően az alábbi folyamat elemekre kell figyelemmel lenni:

Első lépésben meg kell vizsgálni kérelem esetén, hogy a gazdálkodó szervezet rendelkezik-e minőségirányítási rendszerrel, és ha igen, akkor az megfelel-e az Szt. 19. § (3) bekezdésében és a Vhr. 47 – 50. §-ában foglaltaknak.

Feltétlenül meg kell vizsgálni ebben az esetben is azt, hogy a rendszer működése folyamatos-e, és a folyamatosság a jövőben is biztosított és igazolt-e?

Amennyiben ez nem teljesül, meg kell vizsgálni, hogy a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara által meghatározott minőségi szempontrendszer feltételeinek megfelel-e és a szempontrendszerben meghatározott követelmények a duális képzőhely működése során érvényesülnek-e.

A nyilvántartásba vételi eljárás során a kamara megvizsgálja, hogy a duális képzőhely:

- rendelkezik-e a teljes képzési rendszerhez kapcsolódó folyamatszempléttel,
- megfogalmazta-e a képzési tevékenység leírását és célját,
- meghatározta-e a minőségcél és kapcsolatát a tevékenység céljával,
- rendelkezik-e mérési és ellenőrzési szempontokkal,
- méri-e a vevői elégedettséget,
- meghatározta-e vezetői felelősségi köröket és kijelölte-e a felelősöket,
- tervez-e helyesbítő tevékenységeket,
- hogyan kezeli a fentiek dokumentálását.

A fenti szempontok meglétét a lehető legegyszerűbb formában kell bemutatni és igazolni.

Összegzés

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy jó esély nyílt az új szakképzési törvény szabályozásával arra, hogy a minőségi szempontok fokozottabban érvényesüljenek a szakképzésben, azonban ezzel a lehetőséggel együtt fennáll annak a veszélye is, hogy ismételten az adminisztrációra, és nem a tényleges javításra kerül a hangsúly. Éppen ezért komoly felelőssége van az MKIK-nak abban, hogy egy kiegyensúlyozottan működni tudó rendszer alapjait fektesse le.

Felhasznált irodalom

Cedefop (2017). *On the way to 2020: data for vocational education and training policies. Country statistical overviews–2016 update*. Cedefop research paper; No 61. Luxembourg: Publications Office.

https://www.cedefop.europa.eu/files/5561_en.pdf (letöltve: 2020. 10. 03.)

Cedefop. *Quality Assurance*. <https://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/quality-assurance> (letöltve: 2020. 10. 03.)

Mi az a duális képzés? Duális Diploma. Emberi Erőforrások Minisztériuma. <http://www.dualisdiploma.hu/mi-az-a-dualis-kepzes>, (letöltve: 2020. 10. 03.)

Veress G., Birher N., Nyilas M. (2005). *A minőségbiztosítás filozófiája. Érték - erkölcs - minőség - versenyképesség – kiválóság*. Budapest: Jel Kiadó

QUALITY ASSURANCE CONSIDERATIONS FOR INSTITUTIONS OF DUAL TRAINING SYSTEM

NÁNDOR BIRHER, JÓZSEF SEBESTYÉN

The new regulations of vocational training require the implementation of quality assurance system, or at least the compliance with relevant quality criteria for all institutions with dual training system. It is yet to be decided, taking the capacity of the training institutions into consideration, what quality criteria should be defined in order to improve the quality without significantly increasing the administrative burden.

As a result of the new Act on vocational education there is a good chance that quality considerations will become more prevalent. There is also a danger, however, that the emphasis will be on administration instead of real improvement. Consequently, Hungarian Chamber of Commerce and Industry has a major responsibility to lay the foundations for a system that can work in a balanced way.

Keywords: quality, dual training system, quality assurance, quality criteria, administrative burden